

Наталія Коляда

МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ МИРОНОВ (1901-1998) – ІСТОРИК, ІДЕОЛОГ ТА ПОПУЛЯРИЗАТОР ДИТЯЧОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Однією з важливих умов модернізації вітчизняної системи виховання та освіти ХХІ ст. є підвищення ролі дитячих громадських організацій, об'єднань та інших структур дитячого руху – специфічного середовища соціального виховання підрастаючого покоління.

Вирішення важливих питань сучасності неможливе без осмислення та об'єктивної оцінки минулого, зокрема – творчої спадщини педагогів, які, за словами Ш. Амонашвілі, складають «зоряне небо», тому що надбання педагогічної класики давно вже знаходяться поза часом.

Дитячий рух має унікальний, багатогранний досвід соціально-виховної діяльності – результат педагогічних пошуків його теоретиків та практиків. У цьому контексті набуває актуальності дослідження творчої спадщини історика, ідеолога та пропагандиста дитячого громадського руху Миколи Миколайовича Миронова – українського педагога, методиста з початкового навчання, автора ряду навчальних посібників з читання для початкової школи¹, дослідника проблем дитячої літератури, педагогічного доробку К. Ушинського, Л. Толстого, І. Соколянського та ін.

Окремі аспекти спадщини педагога висвітлені у працях, присвячених історії піонерської організації в Україні, історії розвитку методики викладання української мови, методики початкового навчання, загальних історичних та історико-педагогічних розвідках (зокрема, про діяльність Українського науково-дослідного інституту педагогіки).

Серед наукових праць про життя і діяльність М. Миронова заслуговують на увагу публікації співробітника лабораторії історії педагогіки Інституту педагогіки АПН України Л. Пироженко: «Педагогічний портрет у номері: Микола Миронов» (Директор школи. Україна. – 2005. – № 6-7) [66] та «Миронов Микола Миколайович» (Українська педагогіка в персоналіях. Навчальний посібник. У 2 кн. Кн. 2. ХХ століття / За ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005) [50]. Як

вказує автор, багатогранний творчий спадок педагога чекає своїх дослідників.

Метою статті є висвітлення внеску М. Миронова у становлення та розвиток педагогіки дитячого руху в Україні, аналіз та класифікація історико-педагогічних та теоретико-методичних праць педагога з даної проблеми.

Микола Миколайович прожив надзвичайно довге, цікаве і плідне життя, про що свідчать основні віхи його творчої, громадської та науково-педагогічної діяльності:

- 1909-1919 рр. – навчання в Першій Київській гімназії; з квітня 1925 р. – член Київського учнівського гуртка; з березня 1917 р. – один із організаторів соціалістичного союзу молоді в Києві;
- квітень 1919 р. – слухач перших в Україні педагогічних курсів для підготовки керівників дитячих трудових комун;
- березень 1920 р. – інструктор дитячих будинків та учитель російської мови у м. Гомель;
- квітень 1920 р. – вересень 1921 р. – політрук батальйону в Червоній армії;
- вересень 1921 р. – грудень 1922 р. – комсомольський працівник у Вінниці та Чернігові;
- січень 1923 р. – очолив ЦБ КДР (Центральне бюро комуністичного дитячого руху);
- травень 1924 р. – 1927 р. – навчання в Харківському інституті народної освіти;
- 1927-1930 рр. – навчання в аспірантурі Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП); 10 грудня 1930 р. захистив кандидатську дисертацію;
- травень 1931 р. – затверджений Голнаукою УСРР у вченому званні наукового співробітника і залишений в УНДІП на посаді завідувача секцією дитячої літератури;
- 1934-1939 рр. – головний редактор видавництва «Дитяча література» в Харкові;
- 1939-1941 рр. – проректор з наукової роботи Харківського державного педагогічного інституту;
- 1941-1946 рр. – доцент кафедри педагогіки Уральського та директор Старобільського педагогічних інститутів; головний редактор державного педагогічного видавництва «Радянська школа»;
- з 1946 р. – доцент кафедри педагогіки, а згодом – кафедри методики початкового на-

¹ Зокрема, «Літературна читанка» для 4-го класу шкіл з українською мовою навчання, яка у 1932 р. та 1946 р. на республіканському конкурсі читанок отримала першу премію та витримала 35 видань (до 1969 р.) [50, 514].

вчання Київського державного педагогічного інституту ім. О.М. Горького;

– 1980-1995 рр. – старший науковий співробітник лабораторії історії та теорії педагогіки Інституту педагогіки АПН України [50; 66].

На розвиток дитячого комуністичного руху в Україні загалом та погляди М. Миронова зокрема значний вплив мали ідеї німецького педагога-комуніста, організатора комуністичного дитячого руху Е. Гернле, який був переконаний, що «... необхідною умовою всієї цієї роботи ми вважаємо активну участь дітей у роботі та боротьбі дорослих. Ми висловлюємось рішуче проти так званого аполітичного виховання, ми вважаємо ілюзією те, що дитина може вирости по ту сторону класової боротьби» [50, 512-513].

Однією з нагальних проблем початку 20-х років ХХ ст. було становлення та розвиток теоретико-методичних засад організації дитячого комуністичного руху, що стрімкими темпами поширювався всією Україною. Значна роль у цій справі належить саме М. Миронову: з січня 1923 р. він очолив Центральне бюро комуністичного дитячого руху; з жовтня 1923 р. за його активної участі починає виходити двотижневий ілюстрований журнал для дітей шкільного віку «Червоні квіти» (орган Головоцвуху Наркомосу УСРР) [6], а з січня 1924 р. – двотижневий ілюстрований журнал для дітей шкільного віку «Октябрьские всходы» (під керівництвом Головоцвуху Наркомосу УСРР) [8].

На особливу увагу заслуговують історико-педагогічні розвідки М. Миронова – сучасника зародження та розвитку дитячого руху в Україні: «Из истории детского движения» (1924, 1925, 1926) [64], «Історія буржуазного дитячого руху за кордоном» (1930) [44], «Скавтизм як педагогічна система доби імперіалізму» (1931) [49], «Комуністи – піонерам. Пам'ятні дати і напутні побажання юним ленінцям» (1976) [47], «Перші піонери» (1932) [32], «Друзі й вороги молодих ленінців» (1925) [11; 24], «Батькам про піонерську організацію» (1971) [45], «Піонерська організація імені В.І. Леніна в школі» (1955) [48] та ін.

В історичній праці «Из истории детского движения» (1924) подано цікавий фактологічний матеріал про розвиток світового та вітчизняного дитячого руху. У першому розділі «Елементи дитячого руху» на основі ґрунтовного теоретичного аналізу автор робить спробу виділити основні складові поняття «дитячий рух», до яких відносять: самодіяльність дитячого колективу (дитячу самодіяльність) та виховний вплив дорослих [64, 3-5].

Починаючи з часів середньовіччя автор аналізує цікаві факти з історії розвитку світового дитячого руху та визначає такі його основні етапи:

– хрестовий похід дітей (початок XI-

II ст. – Франція (1212 р.), Німеччина). Автор не впевнений в тому, що це була одна із форм вияву дитячого руху з двох причин: по-перше – через сумнівність історичних даних про внутрішню організацію хрестового походу дітей; по-друге – при наявності першої складової дитячого руху (самодіяльний дитячий колектив) в організації хрестового походу дітей повністю відсутня друга – виховний вплив дорослих. Тому М. Миронов зазначає, що «... це була близька до нього [дитячого руху – Н.К.] форма, яка не мала, до речі, в подальшому ніяких повторів» [64, 7];

– «Потішні війська» (1682 р., Росія). За словами М. Миронова, це «... самоорганізований і самодіяльний дитячий колектив, з різко вираженою виховною установкою ...один з ранніх проявів дитячого руху, незважаючи на його своєрідну військову форму» [64, 8];

– скаутизм (перше десятиліття ХХ ст. – Англія, Америка, Австралія, Швеція, Фінляндія, Нова Зеландія, Чехія, Росія) [64, 9-17];

– «Югенд-бунд» та «Цукумфт» (перше десятиліття ХХ ст., Польща, Росія, Литва, Білорусія) – революційні організації дітей «Югенд-бунд» та молоді «Цукумфт» («Майбутнє») при єврейській соціал-демократичній партії «Бунд» [64, 17-19];

– передреволюційно-учнівський рух у Росії (1905 – 1915-1916 рр.) – різновікові учнівські гуртки (в тому числі підпільні) різноманітного спрямування: від самоосвітніх та кооперативних до терористичних [64, 19-21];

– підпільні гуртки школярів – учнів комерційних училищ, вищих початкових, технічних шкіл, гімназій різного віку та соціального стану. Характерний приклад – Київський учнівський гурток («Кук»), організований восени 1915 р. серед учнів середніх класів. В подальшому переріс у так званий «Рух середніх класів» [64, 21-24];

– дитячий рух від лютого до жовтня 1917 р. двох напрямків: соціалістичний («Соціалістична спілка молоді», «Спілка учнів-інтернаціоналістів» і т.ін.) – гілка юнацького руху, що вперше відділилася від дитячого; «рух середніх класів» – попередник «Юного Спартака» [64, 24-27]. За словами М. Миронова, цей «... в істинному значенні слова, дитячий рух відрізнявся крайнім прагненням до самостійності та незалежності від свого шкільного начальства» [64, 25];

– «Юки» («Юні комуністи»). Перші організації створені в Москві у липні 1918 р. Ліквідові відповідно до рішення 3-го Всеросійського з'їзду комсомолу (1920 р.) [64, 27-31]. На думку автора, «... юкський рух дав цінний досвід, показав повну неможливість застосування скаутської системи, хоча б у виправленому та «радянизова-

ному» вигляді, до комуністичного дитячого руху» [64, 31];

– «Юнтрудармія» («Юнацька трудова армія») – своєрідна форма дитячого руху, що виникла навесні 1920 р. в Києві. Ліквідована восени 1920 р. [64, 31-33];

– безпосередні попередники «Юного Спартака» – дитячі соціалістичні групи, безпосередні попередники міжнародного дитячого комуністичного руху, що виникли майже в усіх країнах Західної Європи: Австрії («Спілки друзів дітей»), Швейцарії (соціалістичні дитячі недільні школи, 1916 р.), Італії (самокеровані дитячі групи при соціалістичному союзі молоді), Німеччині («Юний Спартак») та ін. За прикладом останньої в Україні в 1922 р. створена дитяча комуністична організація «Юний Спартак» [64, 33-35].

М. Миронов – укладач збірок теоретико-методичних матеріалів з питання вітчизняного та зарубіжного комуністичного дитячого руху: «Хрестоматія по детскому движению» (1924, 1926) [42; 52; 60], «Молоді лєнінці на селі» (1925) [65], «Заминка в комдетдвиженіи» (1926) [7; 61], «Чергові завдання комдитруху (Матеріали III Всеукраїнської наради комдитруху)» (1926) [34]. У вступній статті до «Хрестоматії по детскому движению» педагог обґрунтовує практичну потребу в таких виданнях та необхідність узагальнення багатого досвіду дитячого руху, нарисів про його історію, постанов керівних органів – «... того каміня, з якого з часом буде побудована струнка будівля комуністичної педагогіки – теорії дитячого комуністичного руху» [42, 3].

«Хрестоматія по детскому движению» (1924, 1926) – збірка тез, матеріалів та документів щодо розвитку дитячого руху, укладених за такими розділами: I. Теоретичні основи дитячого руху; II. Дитячий рух і соціальне виховання; III. Історія дитруху; IV. Дитячий рух на Заході; V. Постанови керівних органів; VI. Жовтєнята; VII. Показчик літератури з дитячого руху [5; 42; 3, 82].

Збірка провідних матеріалів «Молоді лєнінці на селі» (1925), укладена відповідно до плану ЦБ КДР при ЦК ЛКСМУ стала своєрідним підручником для місцевих органів та робітників у галузі комуністичного дитячого руху. Сюди увійшли такі матеріали: «Стенограма доповіді секретаря Центрального Бюро в справах дитячого руху тов. Самотоя про роботу на селі» [65, 5-11], «Резолюція II Всеукраїнської Наради Комуністичного Дитячого Руху про роботу на селі» [65, 12-16], М. Дьяковська «Робота колективу молодих лєнінців на селі» [65, 17-28], М. Дьяковська «Матеріали до бесід серед молодих лєнінців» [65, 29-39], М. Миронов «Клуб молодих лєнінців» [65, 40-44], М. Дьяковська «Матеріали до роботи з молодими лєнінцями коло законів та звичаїв» [65, 45-

50], В. Арнаутов «Методика проведення революційних свят колективами молодих лєнінців» [65, 51-54], Привалова «План бесід про санітарну освіту молодих лєнінців на селі» [65, 55-60], В. Зарва «Робота молодих лєнінців серед наймитків» [65, 61-62], М. Миронов «Що треба читати в справах дитруху» [65, 63-66], М. Миронов «Поділ робіт поміж окремими формами піонерської організації» [65, 67-70], Мойзенберг «Праця керівника молодих лєнінців на селі та його підготовка» [65, 71-73], М. Миронов «Вивчення життя дітей і робота молодих піонерів на селі» [65, 74-78], М. Миронов «Примірний зміст роботи сільського колективу молодих лєнінців» [65, 79-83].

Розвідки М. Миронова щодо розвитку дитячого руху публікувалися на сторінках журналів «Дитячий рух»² (щомісячний орган ЦБ КДР при ЦК ЛКСМУ), «Радянська освіта» (під рубриками «Дитячий рух», «Дитрух – соцвих»), «Радянська школа», «Червоні квіти», «Октябрські виходи»; газет «Молодь України», «Вісти» та ін.

Тематика статей різноманітна: від історико-педагогічних розвідок становлення та розвитку вітчизняного і світового дитячого руху до організаційних і теоретико-методичних засад діяльності дитячих громадських об'єднань в Україні та зарубіжних країнах. Аналіз публікацій М. Миронова дав можливість визначити основні напрями його досліджень з даної проблематики:

– історія зародження та розвитку вітчизняного та світового дитячого руху: «Перші піонери (зі спогадів про перші роки комдитруху)» (Дитячий рух. – 1932. – № 1, № 3-4, № 5, № 6) [31], «Юные спартаки» (Германії) (Октябрські виходи. – 1924. – № 5-7) [51]; «Наши врагискауты» (Октябрські виходи. – 1924. – № 9) [55], «К истории детского движения» (Путь просвещения. – 1924. – № 4-5), «Дитрух в 1926 р.» (Радянська школа. – 1927), «К истории детского движения» (Путь просвещения. – 1924. – № 4-5) [26], «Перший рік (Дитячий комуністичний рух на Україні)» (Путь просвещения. – 1923. – № 11-12) [58], «Спартаківці» (Молодь України. – 1962. – 8 травня) [40], «Наші роковини» (Червоні квіти. – 1923. – № 2) [56];

– організаційно-методичні засади діяльності дитячих комуністичних організацій: «Про місце зовнішніх атрибутів у праці дитячих комуністичних організацій» (Радянська освіта. – 1925. – № 8-9) [14], «Літня праця юнаків-лєнінців» (Радянська освіта. – 1925. – № 4) [20], «Про роботу форпосту» (Дитячий рух. – 1925. – № 2) [15], «Дитячий рух у школах із великою кількістю піонерів» (Дитячий рух. – 1927. – № 1) [10], «Як проводити розмови в піонерському загоні» (Дитячий

² М. Миронов був членом редакційної колегії журналу «Дитячий рух».

рух. – 1932. – № 13-14) [43], «Газета ленинцев» (Октябрьские всходы. – 1924. – № 5-6) [53], «Международная детская неделя» (Октябрьские всходы. – 1924. – № 9) [54], «Партия, комсомол и детдвижение» (Дитячий рух. – 1925. – № 2) [18], «Комдитрух і педагогічна наука» (Дитячий рух. – 1931. – № 1) [27], «Юні ленинці на селі» (Радянська освіта. – 1925. – № 2) [17], «Онуки партії» (Вісти. – 1923. – 17 квітня) [57], «Синтез найден» (Работа. – 1923. – № 4) [59], Соціально-педагогічне значення піонерської організації» (Радянська школа. – 1967. – № 2) [38];

– з практики роботи дитячих комуністичних організацій: «Листи юних піонерів» (Дитячий рух. – 1926. – № 4) [19], «На голярські теми» (Дитячий рух. – 1928. – № 9) [13], «Юные ленинцы летом за работой» (Октябрьские всходы. – 1924. – № 8) [62];

– проблеми родинного та соціального виховання в руслі дослідження дитячого руху: «Розмова з ватажком. Проти реміння та стусанів» (Дитячий рух. – 1928. – № 12) [36], «Клубна робота піонерзагону» (Дитячий рух. – 1927. – № 2) [12];

– рецензії-огляди дитячої літератури та дитячої преси: «Дешева бібліотека книгоспілки» (Дитячий рух. – 1928. – № 9) [21], «Універсальна дитяча бібліотека ДВУ (Рецензія-огляд)» (Дитячий рух. – 1928. – № 10) [41], «Н. Каринцев. По звериным тропам (рецензія)» (Дитячий рух. – 1928. – № 12) [28], «На боротьбу проти ворожих впливів у дитячій літературі» (Дитячий рух. – 1932. – № 7-8) [29], «Про скаутизм. В. Ханчин» (Дитячий рух. – 1925. – № 3) [35], «Три повісті для дітей про 1905 рік» (Дитячий рух. – 1930. – № 2-3) [16], «До наради в справах дитячої літератури» (Дитячий рух. – 1931. – № 2) [23], «Перша всеросійська конференція в справі дитячої літератури // Дитячий рух. – 1931. – № 3-4) [30], «Справедлива критика» (Дитячий рух. – 1931. – № 7) [39]; «Дитяча преса – могутній засіб комвиховання» (Дитячий рух. – 1932. – № 22) [22]; «Про журнал «Піонерія»» (Дитячий рух. – 1932. – № 20) [33];

– загальні теоретико-методичні розвідки: «Юні ленинці на селі» (Радянська освіта. – 1925. – № 2) [63], «Інфантилізм і педзабобони» (Дитячий рух. – 1931. – № 10) [25], «Свідома дисципліна – невід’ємна частина комуністичного виховання» (Дитячий рух. – 1933. – № 4) [37].

Проаналізуємо окремі публікації М. Миронова, які характеризують його основні погляди як теоретика та дослідника дитячого руху в Україні.

У статті «Літня праця юнаків-ленинців» М. Миронов окреслив загальну схему літньої праці в дитячих комуністичних організаціях, яка складалася з низки «конкретних моментів», безпосередньо пов’язаних з оточенням та його по-

требами, а саме: оздоровлююча кампанія серед юних ленинців (бесіди з санітарії та гігієни, залучення до занять фізичною культурою); проведення громадсько-корисних робіт (свято посадки дерев, прибирання громадських скверів, поладження доріг, прикрашання сільського будинку (клубу), доглядання садків та праця в них і т.п.); налагодження зв’язку міста з селом (рівноправний товариський зв’язок, листування міських організацій із сільськими, взаємні відвідування, об’єднання під час перебування в літніх таборах); проведення природничо-наукових екскурсій, основне завдання яких – «... залучити «юних натуралістів» до своєї організації (на тлі задоволення в ній їхнього інтересу до науки) та плано-мірно перевиховати їх в комуністичному дусі» [20, 22].

У статті «Дитячий рух у школах із великою кількістю піонерів» автор акцентує увагу на необхідності «влиття» всіх громадських форм самодіяльності дітей (самоврядування, учками, редколегії, диткоргуртки, комісії, санкоми, госкоми і т.п.) в «річище» дитячого комуністичного руху як єдиного шляху виходу із ситуації так званого «паралелелізму», що склалася у практиці роботи школи та багатьох дитячих установ соціального виховання [10].

Дослідження дитячого руху М. Миронов проводив у руслі загальних проблем соціального виховання дітей та молоді. Зокрема, у статті «Клубна робота піонерзагону» йде мова про організацію при школах та інших установах соціального виховання клубної роботи, яка є «... приваблюючим моментом для неорганізованого дитинства і проходячи на очах шкільників в їхньому приміщенні, сприяє втягненню останніх зразу до клубної роботи, а потім через неї в піонерський загін» [12, 11]. Особливу увагу він акцентує на організації клубної роботи (різноманітних гуртків – з шахів, радіо, музичних, художніх, юних натуралістів) як одного із ефективних шляхів організації дозвілля та подолання анти-соціальних проявів серед дітей: безладного та шкідливого проведення часу, безцільного бродяжництва на вулиці, гри в карти з товаришами і т.п. [12, 12].

У процесі дослідження дитячого руху М. Миронов приділяв значну увагу проблемі виховання підростаючого покоління в сім’ї. У цьому плані цікавою є стаття «Розмова з ватажком. Проти реміння та стусанів» [36]. Автор звертається до проблеми жорстокого ставлення до дітей у сім’ї та необхідності проведення відповідної роботи з батьками: «Хіба хтось до цього часу ставив перед батьками питання про їхнє поведіння з дітьми? Ні! Ніхто й ніколи!

Що не треба плювати на підлогу, що заборонено стрибати у трамвай під час руху, що не

можна їсти кільком особам з одного посуду – про це все висять скрізь плакати, проводяться розмови тощо. А про поведження з дитиною **99%** батьків просто не чули ще розумного слова з авторитетного джерела – від громадської організації, від педагога та лікаря» [36, 25]. Серед ефективних шляхів подолання даного явища педагог називає організацію піонерських делегацій до тих батьків, на яких не впливає «розумне слово»; випуск стінгазети із загальною інформацією про проблему та списками так званих «битливих» батьків (за аналогією стінгазет на підприємствах, де оголошуються списки «п'яниць, підібраних міліцією»); постановка питання перед профспілкою про вживання до найбільш впертих «рецидивістів» заходів «профспілкової кари» (догана, виключення зі спілки); звернення до суду і т.п. На його думку, «... один показовий процес на великому підприємстві над батьком-катом із відповідним присудом, дуже добре вплинув би на решту батьків, що не калічать, а «обережно б'ють» своїх дітей» [36, 26].

Частина публікацій М. Миронова були присвячені не лише «внутрішнім атрибутам» дитячого руху (організаційна структура, зміст діяльності дитячих організацій), але й так званим «зовнішнім атрибутам» (форма одягу, салют, стяг, значок, урочиста обіцянка, девіз, червона краватка, квиток, барабан, горни, свистки посохи і т.ін.). Це, зокрема, стаття «Про місце зовнішніх атрибутів у праці дитячих комуністичних організацій». На його думку, від цих «великих» і «маленьких» запозичень скаутизму «... треба якнайшвидше позбавитись, залишивши з атрибутів лише ті, що їх позичено в КСМ [Комуністичній Спілці Молоді – Н.К.] або партії (решту – треба рішуче відкинути)» [14]. Проте в кінці статті автор робить певну «поступку», залишаючи серед атрибутів червону краватку (галстук), яка має деяке позитивне значення, нагадуючи піонерам про взяті на себе зобов'язання [14].

А. Гендрихівська у критичній рецензії на збірник «Игра, Сказки и романтика в работе с детьми»³ називає такі «поступки» «хибами» та «недоречностями», які є свідченням того, що автори «... ще тільки переглядають старий хлам», на ходу будуючи старі комуністичні форми, але робота ця остільки складна, що пройде може ще і не одне десятиріччя, доки ми зможемо збудувати струнку, цілком витриману, детально з'ясовану систему комуністичного виховання» [4, 47].

Сьогодні ми знаємо, що майже всі «зовнішні атрибути», що піддавалися критиці в той час, не були «відкинуті». Проте тоді багатьом ідеологам дитячого руху такі «поступки» так

званій «ворожій позиції» – буржуазній педагогіці, всупереч традиційній, коштували нищівної критики та багатьох років ув'язнення.

Серед них заслуговує на увагу постать Івана Панасовича Соколянського – педагога, педолога, фахівця з проблем спеціальної педагогіки, організатора освіти і науки в Росії та Україні, відомого теоретика вітчизняного дитячого руху 20-х років ХХ ст. людини різнобічних знань і високоосвіченого фахівця світового значення.

Проте науково-педагогічна діяльність І. Соколянського на початку 30-х років піддавалася критиці, про що свідчать матеріали резолюції дискусійної сесії УНДІПу (15-20 лютого 1931 р.). Незважаючи на критичний аналіз творчого доробку ученого в галузі загальної педагогіки, його діяльність у галузі дитячого комуністичного руху була позитивно оцінена. Серед захисників Івана Панасовича був М. Миронов, який говорив про заслуги представників Харківської школи, переконуючи присутніх у тому, що їй не треба трошити, а навпаки – їй треба дати розвиватися далі, «...виправляючи окремі помилки, окремі механістичні збочення які в неї були» [2, 7]. В резолюції сесії зазначалося: «... видатну роль в обґрунтуванні місця КДР [комуністичного дитячого руху – Н.К.] у педагогіці відіграв в УСРР проф. Соколянський» [1, 294].

Проте «прихильники» продовжували говорити про шкідливість «контрреволюційного гнізда» Харківської педагогічної школи та «націоналістичні», «фашистські» погляди її керівників і учнів. Зокрема – «фашиста» І. Соколянського, для якого «... не існують рішення партії, він їх заперечує, він проти них бореться» [2, 8]. Як наслідок – два арешти за найпоширенішими у ті часи звинуваченнями – «належність до української контрреволюційної організації» (1933 р.) та «націоналістичну діяльність» (1937 р.). 21 травня 1939 р. його звільнили, півроку «розбитий паралічем» пролежав у ліжку, а згодом, на межі відчаю, переїхав до Москви. У 1947 р. здобув науковий ступінь кандидата педагогічних наук, у 1957 р. був реабілітований [67, 111-123; 68, 300-301].

М. Миронов, друг, колега та учень І. Соколянського, вивчав та популяризував його творчість: збирав архів, планував видати зібрання творів та підготував рукопис дослідження життєвого і творчого шляху відомого українського педагога [50, 516].

За словами Л. Пироженко, Микола Миколайович Миронов до кінця життя залишився ідеологом, пропагандистом та істориком дитячого руху з глибоким переконанням у тому, що без активної участі у громадському житті школи, села, міста, країни, без дитячої організації – неможливе повноцінне виховання та соціалізація дитини [50, 515].

³ Авторський колектив: В. Арнаутов, М. Миронов, І. Соколянський, Е. Яновська [4].

Подальшого дослідження потребують такі напрями творчого доробку М. Миронова, як історія вітчизняного та зарубіжного дитячого руху, комуністичний дитячий рух і педагогічна наука, дитячий рух як соціокультурне явище та соціально-педагогічне середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В боротьбі за марксо-ленінську педагогіку. Матеріали дискусійної сесії УНДПЛу. – Харків: ДВУ, 1931.
2. Войтинська А. Проти шкідництва Харківської педагогічної школи на ділянці комдитруху // Дитячий рух. – 1934. – № 3. – С. 7-11.
3. Гендрихівська А. Як вивчати дитячий рух // Радянська освіта. – 1925. – №1 1. – С. 82-84.
4. Гендрихівська А. В. Арнаутов, Ник. Миرون, И. Соколянський и Э. Яновская. Игра, Сказки и романтика в работе с детьми // Дитячий рух. – 1927. – № 3. – С. 46-47.
5. Гендрихівська. Н. Миرون. Хрестоматія по детскому движению // Дитячий рух. – 1926. – № 6. – С. 46.
6. До наших молодих читачів // Червоні квіти. – 1923. – № 1. – С. 1-3.
7. Заминка в комдетдвижении / Сост. М. Лихтеров, Н. Миرون. – Х.: Юношеский сектор издательства «Пролетарий», 1926. – 80 с.
8. К читателям // Октябрьские всходы. – 1924. – № 1. – С. 1-2.
9. Миронів М. «Проекты Крупеніної» // Дитячий рух. – 1926. – № 6. – С. 6.
10. Миронів М. Дитячий рух у школах із великою кількістю піонерів // Дитячий рух. – 1927. – № 1. – С. 24-26.
11. Миронів М. Друзі й вороги молодих ленінців. – Х.: ДВУ, 1925. – 45 с.
12. Миронів М. Клубна робота піонерзагону // Дитячий рух. – 1927. – № 2. – С. 11-13.
13. Миронів М. На голярські теми // Дитячий рух. – 1928. – № 9. – С. 32-34.
14. Миронів М. Про місце зовнішніх атрибутів у праці дитячих комуністичних організацій // Радянська освіта. – 1925. – № 8-9. – С. 16-23.
15. Миронів М. Про роботу форпосту // Дитячий рух. – 1925. – № 2. – С. 20.
16. Миронів М. Три повісті для дітей про 1905 рік // Дитячий рух. – 1930. – № 2-3. – С. 63.
17. Миронів М. Юні ленінці на селі // Радянська освіта. – 1925. – № 2. – С. 19-21.
18. Миронів М. «Партия, комсомол и детдвижение» // Дитячий рух. – 1925. – № 2. – С. 51-52.
19. Миронів М. Листи юних піонерів // Дитячий рух. – 1926. – № 4. – С. 26-30.
20. Миронів М. Літня праця юнаків-ленінців // Радянська освіта. – 1925. – № 4. – С. 20-23.
21. Миронів М. Дешева бібліотека книгоспілки // Дитячий рух. – 1928. – № 9. – С. 44-46.
22. Миронів М. Дитяча преса – могутній засіб комвиховання // Дитячий рух. – 1932. – № 22. – С. 8-11.
23. Миронів М. До наради в справі дитячої літератури // Дитячий рух. – 1931. – № 2. – С. 35-36.
24. Миронів М. Друзья и враги юных ленинцев. – Х.: Гиз Украины, 1925. – 46 с.
25. Миронів М. Інфантилізм і педзабобони // Дитячий рух. – 1931. – № 10. – С. 22-24.
26. Миронів М. К истории детского движения // Путь просвещения. – 1924. – № 4-5. – С. 29-52.
27. Миронів М. Комдитрух і педагогічна наука // Дитячий рух. – 1931. – № 1. – С. 24-27.
28. Миронів М. Н. Каринцев. По звериным тропам (рецензія) // Дитячий рух. – 1928. – № 12. – С. 45-46.
29. Миронів М. На боротьбу проти ворожих впливів у дитячій літературі // Дитячий рух. – 1932. – № 7-8. – С. 29-32.
30. Миронів М. Перша Всеросійська конференція в справі дитячої літератури // Дитячий рух. – 1931. – № 3-4. – С. 42-44.
31. Миронів М. Перші піонери (зі спогадів про перші роки комдитруху) // Дитячий рух. – 1931. – № 21-22; № 23-24; 1932. – № 1. – С. 32; № 3-4. – С. 41-45; № 5. – С. 33-34; № 6. – С. 33-34.
32. Миронів М. Перші піонери. – Харків-Одеса, 1932.
33. Миронів М. Про журнал «Піонерія» // Дитячий рух. – 1932. – № 20. – С. 33-34.
34. Миронів М. Про роллю та підготовку керівника в комдиторганізації / Чергові завдання комдитруху (Матеріали III Всеукраїнської наради комдитруху). – Х.: Державне видавництво України. Юнсектор, 1926. – С. 113-128.
35. Миронів М. Про скаутизм. В. Ханчин // Дитячий рух. – 1925. – № 3. – С. 38.
36. Миронів М. Розмова з ватажком. Проти реміння та стусанів // Дитячий рух. – 1928. – № 12. – С. 24-26.
37. Миронів М. Свідома дисципліна – невідьма частина комуністичного виховання // Дитячий рух. – 1933. – № 4. – С. 15-18.
38. Миронів М. Соціально-педагогічне значення піонерської організації // Радянська школа. – 1967. – № 2.
39. Миронів М. Справедлива критика // Дитячий рух. – 1931. – № 7. – С. 33-34.
40. Миронів М. Спартаківці // Молодь України

- ни. – 1962. – 8 травня.
41. Миронов М. Універсальна дитяча бібліотека ДВУ (Рецензія-огляд) // Дитячий рух. – 1928. – № 10. – С. 46-47/
  42. Миронов М. Хрестоматія по детському движению. – Х.: Юношеский сектор издательства «Пролетарий», 1925. – 254 с.
  43. Миронов М. Як провадити розмови в піонерським загоні // Дитячий рух. – 1932. – № 13-14. – С. 31.
  44. Миронов М. Історія буржуазного дитячого руху за кордоном. – Х.: ДВУ, 1930.
  45. Миронов М.М. Батькам про піонерську організацію. – К.: Тов. «Знання» УРСР, 1971. – 32 с.
  46. Миронов М.М. Батьківські турботи. Роздуми про виховання дітей у сім'ї. – К.: Тов. «Знання» УРСР, 1967. – 45 с.
  47. Миронов М.М. Комуністи – піонерам. Пам'ятні дати і напутні побажання юним ленинцям. Вид. 3-тє, доп. і переробл. – К.: «Веселка», 1976. – 217 с.
  48. Миронов М.М. Піонерська організація імені В.І. Леніна в школі. – К., 1955. – 39 с.
  49. Миронов М.М. Скавтизм як педагогічна система доби імперіалізму. – Харків: ДВОУ Державне видавництво «Радянська школа», 1931. – 46 с.
  50. Миронов Микола Миколайович // Українська педагогіка в персоналіях. Навчальний посібник. У 2 кн. Кн. 2. ХХ століття / За ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – С. 512-517.
  51. Миронов Н. «Юные спартаки» Германии // Октябрьские восходы. – 1924. – № 5-6. – С. 38-41; № 7. – С. 39-41.
  52. Миронов Н. «Юный Спартак» // Хрестоматія по детському движению. – Х.: Юношеский сектор издательства «Пролетарий», 1925. – С. 148-153.
  53. Миронов Н. Газета ленинцев // Октябрьские восходы. – 1924. – № 5-6. – С. 44.
  54. Миронов Н. Международная детская неделя // Октябрьские восходы. – 1924. – № 9. – С. 1-2.
  55. Миронов Н. Наши враги-скауты // Октябрьские восходы. – 1924. – № 9. – С. 27-28.
  56. Миронов Н. Наши роковины // Червоні квіти. – 1923. – № 2. – С. 1-2.
  57. Миронов Н. Онуки партії // Вісти. – 1923. – 17 квітня.
  58. Миронов Н. Перший рік (Дитячий комуністичний рух на Україні) // Путь просвещения. – 1923. – № 11-12. – С. 211-214.
  59. Миронов Н. Синтез найден // Работа. – 1923. – № 4.
  60. Миронов Н. Скаутизм // Хрестоматія по детському движению. – Х.: Юношеский сектор издательства «Пролетарий», 1925. – С. 127-144.
  61. Миронов Н. Чем интересуются юные пионеры // Заминка в комдетдвижении / Сост. М. Лихтеров, Н. Миронов. – Х.: Юношеский сектор издательства «Пролетарий», 1926. – С. 22-35.
  62. Миронов Н. Юные ленинцы летом за работой // Октябрьские восходы. – 1924. – № 8. – С. 21-23.
  63. Миронов Н. Юні ленинці на селі // Радянська освіта. – 1925. – № 2.
  64. Миронов Н. Из истории детского движения. Изд. 2-е. – Харьков: Государственное издательство Украины, 1924. – 36 с.
  65. Молоді ленинці на селі. Збірник провідних матеріалів / М. Миронов. – Х.: Державне видавництво України, 1925. – 83 с.
  66. Пироженко Л. Педагогічний портрет у номері: Микола Миронов // Директор школи. Україна. – 2005. – № 6-7.
  67. Репресовані педагоги України: жертви політичного терору (1920-1941) / В.І. Марочко, Г. Хілліг. – К.: Наук. світ, 2003. – 302 с.
  68. Соколянський Іван Панасович // Українська педагогіка в персоналіях. Навчальний посібник. У 2 кн. Кн. 2. ХХ століття / За ред. О.В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – С. 296-302.